

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради університету
29 серпня 2024 року,
протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної
ради університету, кандидатка наук з
державного управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

29 серпня 2024 року

М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«Економіка і фінанси підприємства»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 073 Менеджмент
галузі знань 07 Управління та адміністрування
за заочною формою навчання

м. Хмельницький
2024

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій,
кандидатка економічних наук, доцентка
26 серпня 2024 року

Дар'я АРЗЯНЦЕВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
27 серпня 2024 року, протокол № 1 .

Завідувачка кафедри, кандидатка
економічних наук, доцентка, доцентка
кафедри
27 серпня 2024 року

Наталія ЗАХАРКЕВИЧ

Деканеса факультету управління та
економіки, кандидатка економічних наук,
доцентка
27 серпня 2024 року

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
29 серпня 2024 року, протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка
29 серпня 2024 року

Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг – 2,15 ум.др.арк.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 3
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 3
1.2. Лекції (<i>теми і плани</i>)	– 4
1.3. Семінарські заняття	– 6
1.4. Самостійна робота студентів	– 17
1.5. Підсумковий контроль	– 29
2. Схема нарахування балів	– 32
3. Рекомендовані джерела	– 33
4. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 36

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС	Лекції	Сем. (прак).		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Основи економіки і фінансів підприємства	6	1	1	–	–	4	6	–	–	–	–	6
2.	Ресурсний потенціал підприємства	6	1	1	–	–	4	6	–	–	–	–	6
3.	Виробнича програма та виробнича потужність підприємства	10	2	2	–	–	6	10	–	–	–	–	10
4.	Майнові ресурси (активи) підприємства	20	6	6	–	–	8	20	2	4	–	–	14
5.	Персонал підприємства, продуктивність, мотивація та оплата праці	10	2	2	–	–	6	10	1	–	–	–	9
6.	Фінансові ресурси (капітал) підприємства	10	2	2	–	–	6	10	–	–	–	–	10
7.	Поточні витрати підприємства та собівартість продукції	10	2	2	–	–	6	10	1	1	–	–	8
8.	Доходи та цінова політика підприємства	10	2	2	–	–	6	10	1	–	–	–	9
9.	Фінансові результати діяльності підприємства	10	2	2	–	–	6	10	1	1	–	–	8
10.	Фінансово-майновий стан підприємства та методи його оцінки	16	4	4	–	–	8	16	1	–	–	–	15
11	Економічна безпека підприємства та його антикризова діяльність як складова антисипативного менеджменту	12	2	2	–	–	8	12	1	–	–	–	11
	Всього годин:	120	26	26	–	–	69	120	8	6	–	–	106

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Основи економіки і фінансів підприємства	1	-
1.1. 1.2. 1.3.	Підприємство як суб'єкт та об'єкт ринкових відносин. Організаційно-економічні умови функціонування підприємств. Види підприємств, їх класифікація.		
2.	Ресурсний потенціал підприємства	1	-
2.1. 2.2. 2.3. 2.4.	Поняття ресурсного потенціалу підприємств. Складові ресурсного потенціалу, їх взаємозв'язок та характеристика. Методичні засади оцінки ресурсного потенціалу підприємства. Основні напрями підвищення ефективності ресурсного потенціалу підприємства.		
3.	Виробнича програма та виробнича потужність підприємства	2	-
3.1. 3.2. 3.3. 3.4. 3.5.	Зміст, завдання та місце виробничої програми в системі господарських планів підприємства. Ресурсне забезпечення виробничої програми підприємства. Поняття та види виробничої потужності підприємства. Система показників виробничої потужності підприємства. Чинники впливу на виробничу потужність підприємства та резерви її зростання.		
4.	Майнові ресурси (активи) підприємства	6	2
4.1. 8.2. 8.2.1. 8.2.2. 8.2.3. 8.2.4. 8.2.5. 8.3. 8.3.1. 8.3.2. 8.3.3. 8.3.4.	Сутність активів підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності. Поняття, склад та класифікація необоротних активів підприємства: 8.2.1. Основні засоби підприємства як складова необоротних активів, їх склад та характеристика. Оцінка основних засобів. 8.2.2. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів: поняття, методи нарахування. 8.2.3. Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів підприємства. 8.2.4. Нематеріальні активи підприємства: сутність, класифікація, призначення, особливості формування та відтворення. 8.2.5. Оборотні активи підприємства: економічна сутність та класифікація. 8.3. Поняття та особливості кругообороту оборотних активів підприємства. 8.3.1. Нормування оборотних активів. Запаси як складова ресурсного забезпечення підприємства. 8.3.2. Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів підприємства. 8.3.3. Сутність і класифікація грошових активів підприємства та їх еквівалентів. 8.3.4. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємства		
5.	Персонал підприємства, продуктивність, мотивація та оплата праці	2	1
5.1. 5.2. 5.3.	Трудові ресурси підприємства та характеристика їх видів. Продуктивність праці: поняття і види. Основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів підприємства.		

1	2	3	4
5.4.	Форми мотивації праці робітників. Форми і системи оплати праці на підприємстві.		
5.5.	Мінімальна заробітна плата та її державне регулювання.		
5.5.	Тарифна система, її зміст та умови використання.		
5.6.	Сучасні системи оплати праці		
6.	Фінансові ресурси (капітал) підприємства	2	-
6.1.	Фінансові ресурси підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування.		
6.2.	Капітал як складова ресурсів підприємства: сутність, класифікація та принципи формування.		
6.3.	Власний капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.		
6.4.	Позиковий капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості.		
6.5.	Вартість і структура капіталу підприємства. Методичні основи аналізу капіталу підприємства.		
7.	Поточні витрати підприємства та собівартість продукції	2	1
7.1.	Характеристика витрат, їх роль та класифікація.		
7.2.	Поточні та капітальні витрати підприємства. Поняття собівартості продукції.		
7.3.	Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення. Калькулювання собівартості продукції. Вибір калькуляційних одиниць.		
7.4.	Методи калькулювання собівартості.		
7.5.	Зміст і механізм дій виробничого левериджу		
7.6.			
8.	Доходи та цінова політика підприємства	2	1
8.1.	Доходи підприємства та їх класифікація в системі економічних показників його діяльності.		
8.2.	Сутність, механізм формування доходів від операційної діяльності підприємства.		
8.3.	Цінова політика підприємства як фактор формування його доходів від реалізації продукції: сутність та етапи розроблення.		
8.4.	Методи ціноутворення.		
8.5.	Цінова політика підприємства: сутність та методи розроблення.		
9.	Фінансові результати діяльності підприємства	2	1
9.1.	Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.		
9.2.	Місце прибутку в системі економічних показників діяльності підприємства.		
9.3.	Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.		
9.4.	Показники рентабельності підприємства та фактори, що їх визначають.		
10.	Фінансово-майновий стан підприємства та методи його оцінки	4	1
10.1.	Поняття фінансово-майнового стану підприємства, мета і завдання його дослідження.		
10.2.	Методи оцінки фінансово-майнового стану підприємства.		
10.3.	Сутність понять ліквідності та платоспроможності підприємства, методика їх визначення.		
10.4.	Сутність поняття фінансової стійкості підприємства. Класифікація фінансової стійкості підприємства та її визначення.		
10.5.	Показники оцінки ділової активності підприємства.		

10.6.	Комплексне оцінювання фінансово-майнового стану підприємства.		
11.	Економічна безпека підприємства та його антикризова діяльність як складова антисипативного менеджменту	2	1
11.1.	Банкрутство підприємства як результат розвитку кризових явищ в його діяльності.		
11.2.	Методичні підходи до визначення ймовірності кризи на підприємстві.		
11.3.	Інститут банкрутства: сутність, цілі та завдання.		
11.4.	Поняття, цілі та форми санації. Класифікація санаційних заходів.		
11.5.	Поняття економічної безпеки підприємств, система показників оцінювання рівня його рівня.		
	Усього	26	8

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 4. Майнові ресурси (активи) підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Сутність, класифікація та структура основних засобів підприємства.
- 1.2. Оцінка основних засобів.
- 1.3. Знос, амортизація та відтворення основних засобів.
- 1.4. Показники стану й ефективності використання основних виробничих засобів.
- 1.5. Поняття та види нематеріальних активів підприємства.
- 1.6. Особливості формування та відтворення нематеріальних активів підприємства.
- 1.7. Цифровізація управління необоротними активами підприємства.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: основні засоби підприємства, оцінка основних засобів, знос основних засобів, амортизація основних засобів, відтворення основних засобів, ефективність використання основних засобів, нематеріальні активи, відтворення нематеріальних активів.

Аудиторна робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Виконання студентами практичних завдань з питань теми заняття:

Завдання 1. Вартість основних засобів на початок року складала 4200 тис. грн. Протягом року були введені основні фонди: з 1 лютого на суму 50 тис. грн., з 15 травня на суму 40 тис. грн., з 1 серпня на суму 20 тис. грн.; вибули основні фонди: з 1 травня на суму 4 тис. грн., з 15 листопада на суму 8 тис. грн. Визначити середньорічну вартість основних засобів, а також коефіцієнти вибуття, оновлення та приросту основних засобів.

Завдання 2. На підприємстві вартість основних засобів на початок звітного періоду становила 7500 тис. грн. З 01.06 введено основних засобів на суму 1550 тис. грн, а з 15.10 виведено основних засобів на суму 900 тис. грн. Обсяг виробленої продукції — 9800 тис. грн. Загальна чисельність працівників – 300 осіб. Розрахувати фондівіддачу, фондомісткість і фондоозброєність праці на підприємстві.

Завдання 3. Розрахувати річні суми амортизації, залишкову вартість та накопичену суму амортизації основного засобу підприємства різними методами. Проаналізувати можливі переваги і недоліки їхнього застосування.

Підприємство очікує 1 січня планового року ввести в експлуатацію принтер, первісна вартість якого становить 28000 грн., термін служби – 5 років, ліквідаційна вартість – 100 грн. Максимальний обсяг друку на принтері дорівнює 120 тис. сторінок, плановий річний обсяг друку (тис. друк с.): 1 рік – 30; 2 рік – 30; 3 рік – 24; 4 рік – 24; 5 рік – 12. Результати розрахунку представити у вигляді наступної таблиці:

Рік	Амортизаційні	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
-----	---------------	------------------------	--------------------

відрахування			
1	2	3	4
Прямолінійний метод			
1			
2			
3			
4			
5			
Метод зменшення залишкової вартості			
1			
2			
3			
4			
5			
Метод прискороного зменшення залишкової вартості.			
1			
2			
3			
4			
5			
Кумулятивний метод			
1			
2			
3			
4			
5			
Виробничий метод			
1			
2			
3			
4			
5			

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Кожний об'єкт, який належить до основних засобів, має кілька вартісних оцінок, що зумовлюється їх тривалим функціонуванням.

Оцінювання основних засобів полягає у грошовому вираженні їх вартості. Застосовують такі види оцінювання, як первісна, відновна, залишкова та ліквідаційна вартість основних засобів.

Первісна вартість основних засобів – це їх вартість на момент введення в дію. Визначають її за формулою:

$$C_{\text{перв}} = C_{\text{придб}} + C_{\text{дост}} + C_{\text{монт}} + C_{\text{інш}},$$

де $C_{\text{придб}}$ – вартість придбання основних засобів; $C_{\text{дост}}$ – вартість доставки основних засобів; $C_{\text{монт}}$ – вартість монтажу; $C_{\text{інш}}$ – інші витрати, пов'язані з придбанням основних засобів (митні збори, комісійні посередника та ін.).

Відповідно до Податкового кодексу України підприємства мають право проводити переоцінку об'єктів основних засобів, застосовуючи щорічну індексацію вартості основних засобів враховуючи коефіцієнт індексації. Відновна (переоцінена) вартість основних засобів – це вартість їх відтворення в умовах і цінах, що склалися. Вона враховує такі самі витрати, що й первісна вартість, але за сучасними цінами.

Відновну вартість визначають за формулою:

$$C_{\text{вдн}} = C_{\text{перв}} \times K_i,$$

де K_i – коефіцієнт індексації, який визначається за формулою:

$$K_i = (I_{(a-1)} - 10) : 100, \text{ де}$$

$I_{(a-1)}$ - індекс інфляції року, за результатами якого провадиться індексація.

Якщо значення K_i не перевищує одиниці, індексація не провадиться (тобто індекс інфляції року, за результатами якого здійснюється індексація, менше ніж 110 % і в такому випадку залишкова вартість менш як на 10% відрізняється від справедливої вартості).

Залишкова вартість основних засобів виникає у процесі їх експлуатації і характеризує реально існуючу їх вартість, ще не перенесену на вартість готової продукції. Визначають її за формулою:

$$C_{\text{ЗЛ}} = C_{\text{ПЕРВ}} - C_{\text{ЗН}},$$

де $C_{\text{ЗН}}$ – вартість зношення (амортизаційні відрахування).

Ліквідаційною називають вартість основних засобів після завершення терміну їх експлуатації.

Середньорічну вартість основних засобів підприємства розраховують так:

$$C_{\text{СЕР}} = C_{\text{ПОЧ}} + \frac{C_{\text{ВВЕД}} \times t_{\text{вв}}}{12} - \frac{C_{\text{ВИВ}} \times t_{\text{вив}}}{12},$$

де $C_{\text{ПОЧ}}$ – вартість основних засобів на початок звітного року; $t_{\text{вв}}$ – кількість місяців, протягом яких відповідні групи основних засобів експлуатувалися у звітному році, $t_{\text{вив}}$ – кількість місяців до кінця року з моменту виведення основних засобів з експлуатації; $C_{\text{ВВЕД}}$ – вартість основних засобів, що вводяться протягом року; $C_{\text{ВИВ}}$ – вартість основних засобів, виведених з експлуатації у звітному році.

Наявність і рух основних засобів у бухгалтерському обліку відображаються щомісяця. Вартість основних засобів на кінець розрахункового періоду визначається так:

$$C_{\text{КІН}} = C_{\text{ПОЧ}} + C_{\text{ВВЕД}} - C_{\text{ВИВ}}.$$

Амортизація – це процес перенесення вартості основних засобів на вартість готової продукції частинами з метою її повного відшкодування.

Суми амортизаційних відрахувань на підприємстві визначаються за допомогою річних норм амортизації. Річна норма амортизації – це відношення річної суми амортизації (без ліквідаційної вартості) до балансової вартості основних засобів, виражене у відсотках:

$$n_A = \frac{C_{\text{БАЛ}} - C_{\text{ЛІКВ}}}{C_{\text{БАЛ}} T_H} \cdot 100\%,$$

де $C_{\text{БАЛ}}$ – балансова вартість основних засобів;

T_H - термін експлуатації основних засобів.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів:

За методом прямолінійного нарахування амортизації сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів:

$$A_p = \frac{C_{\text{БАЛ}} - C_{\text{ЛІКВ}}}{T_H}$$

Метод зменшення залишкової вартості полягає у визначенні суми амортизації основних засобів виходячи з їх залишкової вартості ($A_{\text{ЗЛ}}$) на початок року:

$$A_p = A_{\text{ЗЛ}} n_A / 100, \text{ ,}$$

$$n_A = 1 - \sqrt[t]{\frac{C_{\text{ЛІК}}}{C_{\text{ПЕРВ}}}} \cdot 100\%$$

де t – термін корисного використання основних засобів.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості передбачає нарахування амортизації виходячи із залишкової вартості основних засобів на початок року і подвійної річної норми амортизації:

$$A_p = \frac{A_{\text{ЗЛ}} \times 2 \times n_A}{100},$$

де n_A обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта.

За кумулятивним методом (цілих значень років) визначають суму щорічної амортизації, що обчислюється як добуток амортизованої вартості основних засобів на кумулятивний коефіцієнт (К):

$$A_P = (C_{\text{ПЕРВ}} - C_{\text{ЛКВ}}) \cdot K.$$

Виробничий метод застосовують тоді, коли для відшкодування вартості основних засобів використовують їх сумарний виробіток за весь період експлуатації у відповідних одиницях виміру (одиницях виробленої продукції, відпрацьованих машино-годинах, кілометрах пробігу тощо). Річна сума амортизації визначається як добуток фактичного річного обсягу ($Q_{\text{ФАКТ}}$, грн.) випуску продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації (q):

$$A_P = Q_{\text{ФАКТ}} \cdot q,$$

$$q = (C_{\text{перв}} - C_{\text{ЛКВ}}) / Q_{\text{ПЛАН}},$$

де $Q_{\text{ПЛАН}}$ – загальний обсяг продукції (у грн.), яку підприємство планує виробити за допомогою цих основних засобів.

Окремі правила нарахування амортизації для деяких активів:

амортизація об'єктів груп 10, 11, 12, 14, 15, а також інших МНМА, що не увійшли ні в одну з груп (п.5.2.7 НП(С)БО 7), нараховується за прямолінійним та виробничим методами (пп.138.3.1 ст.138 ПКУ, п.27 НП(С)БО 7);

амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватися за рішенням платника податку у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50% його вартості, яка амортизується, та решта 50% вартості, яка амортизується, у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта у розмірі 100% його вартості (п.27 НП(С)БО 7).

Фондовіддача основних засобів – це відношення обсягу виробленої продукції підприємства до середньорічної вартості основних засобів, що показує, який обсяг виробленої продукції припадає на 1 грн вартості основних засобів, тобто

$$\Phi_B = \frac{Q}{C_{\text{СЕР}}}.$$

Фондомісткість – це показник, обернений до фондовіддачі. Він показує, яка вартість основних засобів припадає на 1 грн виробленої продукції, тобто

$$\Phi_M = \frac{C_{\text{СЕР}}}{Q} \text{ або } \Phi_M = \frac{1}{\Phi_B}$$

Рентабельність основних засобів – це відношення прибутку, отриманого підприємством за певний період, до середньорічної вартості основних засобів підприємства.

Коефіцієнт змінності роботи устаткування – це відношення загальної кількості відпрацьованих машино-змін за добу до кількості одиниць устаткування:

$$K_{\text{ЗМ}} = \frac{K_{\text{М-З}}}{K_{\text{УСТ}}}$$

Коефіцієнт напруженості використання устаткування:

$$K_{\text{НАП}} = \frac{Q}{K_{\text{УСТ}}}$$

Коефіцієнт інтенсивного навантаження:

$$K_{\text{ИНТ}} = \frac{q}{\Pi} \text{ або } K_{\text{ИНТ}} = \frac{t_{\phi}}{t_H}$$

де q – кількість продукції, виготовленої за одиницю часу; Π – продуктивність устаткування; t_{ϕ} , t_H – фактично витрачений час на виготовлення одиниці продукції і технічно обґрунтована норма часу на виготовлення одиниці цієї продукції.

Коефіцієнт екстенсивного навантаження:

$$K_{\text{ЕКСТ}} = \frac{\Phi_D}{\Phi_H},$$

де Φ_d, Φ_n – фонд часу роботи устаткування за певний період, відповідно дійсний і номінальний.

Приклад розрахунку амортизації. Розглянемо можливість використання різних методів нарахування амортизації виробничого устаткування на прикладі віброплощадки В-51 початковою вартістю 29 000 грн. Ліквідаційна вартість устаткування прийнята в розмірі 1% від первісної вартості та становить 290 грн. Очікуваний термін корисного використання для цієї групи складає 5 роки.

1. За прямолінійним методом нарахування амортизації амортизаційні відрахування за рік = $(29000 - 290) / 5 = 5742$ грн.

Річна норма амортизації за методом зменшення залишкової вартості = $n_a = (1 - \sqrt[5]{\frac{290}{29000}}) \times 100\% = 60,1\%$

Річна норма амортизації за методом прискореного зменшення залишкової вартості = $n_a = \frac{29000 \cdot n - 290_{\text{лікв}}}{29000 \times 5} \times 100\% = 19,8\%$

Річна норма амортизації за кумулятивним методом:

$$n_1 = 5 / (1+2+3+4+5) = 0,33;$$

$$n_2 = 4 / (1+2+3+4+5) = 0,26;$$

$$n_3 = 3 / (1+2+3+4+5) = 0,2;$$

$$n_4 = 2 / (1+2+3+4+5) = 0,13;$$

$$n_5 = 1 / (1+2+3+4+5) = 0,06.$$

Розглянемо можливість використання різних методів нарахування амортизації виробничого устаткування та визначимо оптимальні з них (табл.2).

Таблиця 2 Порівняльна характеристика методів нарахування амортизації виробничого устаткування

Рік	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
1	2	3	4
Прямолінійний метод			
1	5 742	5 742	23 258
2	5 742	11 484	17 516
3	5 742	17 226	11 774
4	5 742	22 968	6 032
5	5 742	28 710	290
Метод зменшення залишкової вартості			
1	17455	17455	11 545
2	6949	24404	4 596
3	2766	27170	1 830
4	1101	28272	728
5	438	28710	290
Метод прискореного зменшення залишкової вартості.			
1	11484	11484	17 516
2	6936	18420	10 580
3	4190	22610	6 390
4	2530	25140	3 860
5	1528	26669	2 331
Кумулятивний метод			
1	9570	9570	19 430
2	7656	17226	11 774
3	5742	22968	6 032
4	3828	26796	2 204
5	1914	28710	290

Семінарське заняття 2

Тема 4. Майнові ресурси (активи) підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.7. Характеристики оборотних активів як складової ресурсів підприємства.
- 4.8. Поняття та класифікація оборотних активів.
- 4.9. Нормування оборотних активів. Запаси матеріально-сировинних ресурсів підприємства: їх необхідність, призначення, класифікація та нормування.
- 4.10. Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів підприємства: сутність, склад, види вартості, призначення та класифікація.
- 4.11. Особливості грошових активів як складової майнових ресурсів підприємства.
- 4.12. Сутність та методика оцінки виробничого, операційного і фінансового циклів підприємства.
- 4.13. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємства.
- 4.14. Цифровізація управління оборотними активами підприємства.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: оборотні активи, запаси підприємства, дебіторська заборгованість, грошові активи підприємства, виробничий, операційний та фінансовий цикл підприємства.

Аудиторна робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Виконання студентами практичних завдань з питань теми заняття:

Завдання 1. Очікується, що в поточному році обсяг реалізованої продукції підприємства становитиме 250 млн. грн., а середній залишок нормованих оборотних коштів – 35 млн. грн. Визначити кількість оборотів і тривалість одного обороту оборотних коштів підприємства.

Завдання 2. Обсяг реалізованої продукції на підприємстві становив 4200 тис. грн. при нормативі оборотних засобів 670 тис. грн. Визначити, як зміниться коефіцієнт оборотності, якщо у наступному році передбачається збільшення обсягу реалізованої продукції на 17%, а нормативу оборотних засобів – на 12%.

Завдання 3. Підприємство використовує у виробництві будівельний матеріал. Інтервал часу між двома суміжними поставками – 24 дні. Термін доставки і вивантаження – 3 дні. Підготовка до використання матеріалу у виробничому процесі – 2 дні. Страховий запас формується в розмірі 25% від поточного. Середньодобові витрати матеріалу – 12 т, а договірна ціна 1 т цього матеріалу – 580 грн. Розрахувати норматив виробничих запасів у натуральному і вартісному вираженні.

Завдання 4. Підприємство робить замовлення сировини ціною по 225 гривень за одиницю партією обсягом 350 одиниць. Потреба в сировині є постійною і дорівнює 70 шт. на день протягом 270 робочих днів. Вартість виконання одного замовлення 25 гривень, а витрати на зберігання становлять 12,5% ціни сировини.

Визначте оптимальний розмір партії замовлення (EOQ), середній рівень запасів, загальну кількість угод замовлення і періодичність угод, а також ефект від переходу від поточної політики замовлення сировини до політики, яка базується на розрахунку оптимального розміру партії замовлення.

Обговорення кейсового завдання 1. Охарактеризувати складові оборотних активів, необхідних суб'єкту необхідних для реалізації підприємницького проекту (таблиця 1).

Таблиця 1 Перелік оборотних активів, необхідних для реалізації проекту _____

Складові оборотних активів	Приклади, особливості формування
<i>Виробничі запаси:</i>	
-	
-	
-	

-	
Незавершене виробництво	
Готова продукція:	
-	
-	
-	
.....	
.....	

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Загальний норматив оборотних засобів складається з певних нормативів:

$$H_{\text{заг}} = H_{\text{в.з.}} + H_{\text{н.в.}} + H_{\text{в.м.п.}} + H_{\text{г.п.}},$$

де $H_{\text{в.з.}}$, $H_{\text{н.в.}}$, $H_{\text{в.м.п.}}$, $H_{\text{г.п.}}$ – нормативи відповідно виробничих запасів, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів і готової продукції.

Норматив оборотних засобів у виробничих запасах розраховується за формулою:

$$H_{\text{в.з.}} = DN,$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів; N – норма запасу певного виду ресурсів, днів.

Денну потребу в матеріальних ресурсах визначають шляхом ділення загально річної потреби в них ($M_{\text{заг}}$) на кількість днів у році:

$$D = M_{\text{заг}} \div 360.$$

Норму запасу матеріального ресурсу визначають за формулою:

$$N = N_{\text{пот}} + N_{\text{підг}} + N_{\text{тр}} + N_{\text{стр}}$$

де $N_{\text{пот}}$ – запас відповідно поточний, підготовчий, транспортний і страховий.

Норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві обчислюється за формулою:

$$H_{\text{н.в.}} = Q_d \times C_e \times T_{\text{ц}} \times K_{\text{н.в.}},$$

де Q_d – середньодобовий обсяг випуску продукції в натуральному вираженні; C_e – виробнича собівартість одиниці продукції; $T_{\text{ц}}$ – тривалість виробничого циклу; $K_{\text{н.в.}}$ – коефіцієнт наростання витрат.

$$K_{\text{н.в.}} = \text{ПВ} + \frac{1 - \text{ПВ}}{2}, \quad \text{або} \quad K_{\text{н.в.}} = \frac{a + 0,5b}{a + b}$$

де ПВ – питома вага початкових одноразових витрат на виробництво в собівартості продукції; a – одноразові витрати на початку виробничого циклу; b – решта витрат до завершення виробництва готової продукції.

Нормування оборотних засобів у витратах майбутніх періодів.

Цей норматив встановлюється у грошовому вираженні як залишок не списаних на собівартість витрат на кінець року:

$$H_{\text{в.м.п.}} = B_{\text{поч}} + B_{\text{пл}} - B_{\text{соб}},$$

де $B_{\text{поч}}$, $B_{\text{пл}}$, $B_{\text{соб}}$ – витрати майбутніх періодів відповідно на початок року, які планується в цьому році і які підлягають перенесенню на собівартість у цьому році.

Нормувати оборотних засобів у запасах готової продукції, можна визначити за формулою:

$$H_{\text{г.п.}} = Q_d \times N_{\text{гот.прод}},$$

де q – вартість одноденного обсягу випуску готової продукції.

Коефіцієнт оборотності оборотних засобів визначає кількість оборотів, які можуть зробити оборотні засоби за певний розрахунковий період (найчастіше рік), і показує, який обсяг реалізованої продукції припадає на 1 грн. вартості оборотних засобів. Обчислюється цей показник за формулою:

$$K_{\text{об}} = \frac{Q}{C_{\text{о.з.сеп}}},$$

де Q – річний обсяг реалізованої продукції; $C_{o.z.cer}$ – середньорічна вартість оборотних засобів.

Фондомісткість показує, яка вартість оборотних засобів припадає на 1 грн. вартості реалізованої продукції:

$$\Phi_{M.O3} = \frac{C_{o.z.cer}}{Q},$$

Період обороту оборотних засобів показує, скільки днів триває один оборот оборотних засобів:

$$T_{OB} = \frac{360}{K_{OB}}.$$

Семінарське заняття 3

(2 теми)

Тема 7. Поточні витрати підприємства та собівартість продукції

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Характеристика витрат, їх роль та класифікація.
- 7.2. Поточні та капітальні витрати підприємства.
- 7.3. Поняття собівартості продукції.
- 7.4. Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення.
- 7.5. Калькулювання собівартості продукції. Вибір калькуляційних одиниць.
- 7.6. Калькулювання повних витрат на виробництво продукції та послуг.
- 7.7. Методи калькулювання собівартості.
- 7.8. Зміст і механізм дій виробничого левериджу.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: витрати, капітальні витрати, операційні витрати, постійні витрати, змінні витрати, прямі витрати, непрямі витрати, собівартість продукції, елементи витрат, статті витрат, кошторис витрат, калькуляція собівартості, методи калькулювання собівартості, управління витратами, планування витрат

Аудиторна робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Виконання студентами практичних завдань з питань теми заняття:

Завдання 1. Скласти очікувану калькуляцію одиниці продукції А, виходячи з наступної інформації. Витрати конструкційних матеріалів на одиницю виробу складають: сталі – 3,2 кг.; бронзи – 0,8 кг. Покупна ціна цих матеріалів дорівнює відповідно 1980 і 4500 грн. за 1 т. Основна заробітна плата виробничих робітників буде складати 1005 грн., додаткова заробітна плата – 12 % від основної, а відрахування на соціальне страхування встановлені на рівні 22 % від основної і додаткової заробітної плати. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування очікуються в розмірі 90 %, загальновиробничі витрати – 60 % від основної заробітної плати.

Завдання 2. Визначити величини прямих і непрямих витрат підприємства (позавиробничі витрати розподіляються на прямі та непрямі рівномірно), а також виробничу і повну собівартість одного виробу за наступними даними. Підприємство має наступні витрати на один виріб, грн.:

- сировина і матеріали, енергія технологічна	142
- основна заробітна плата виробничих робітників	95
- додаткова заробітна плата виробничих робітників	30
- відрахування у фонд соціального страхування	???
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування	86
- покупні вироби і напівфабрикати	10
- загально виробничі витрати	24,6
- загальногосподарські витрати	27
- інші виробничі витрати	4

- поза виробничі (комерційні) витрати

82,5

Завдання 3. У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 тис. грн., витрати на 1 грн. товарної продукції – 0.89 грн. У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені на рівні 0.85 грн., обсяг виробництва продукції збільшиться на 8%. Визначити собівартість продукції планового року.

Завдання 4. Підприємство виробляє один вид продукції. Постійні витрати за рік становлять 160000 грн. Відпускна ціна одиниці продукції (без ПДВ) – 20 грн, змінні витрати – 8 грн. Попит на продукцію стабільний. Планується обсяг продажів 18000 одиниць.

Завдання:

1. Визначити критичний обсяг виробництва.
2. Визначити кількість одиниць продукції, реалізація яких забезпечить отримання чистого прибутку в розмірі 40 тис. грн.
3. Визначити розмір прибутку при зменшенні змінних витрат на 5% і збільшенні постійних витрат на 12 тис. грн (плановий обсяг продажу не зміниться).
4. Визначити ціну, яку необхідно встановити, щоб отримати прибуток у розмірі 70 тис. грн при запланованому обсягу продажу.
5. Визначити додатковий обсяг продажу, необхідний для покриття додаткових постійних витрат у сумі 20 тис. грн.

Завдання 5. Розрахуйте точку безбитковості виробництва на промисловому підприємстві, використовуючи таку інформацію. Виробнича потужність підприємства, що виготовляє один вид продукції, складає 650000 одиниць на рік, а надходження від реалізації виробів – 2600000 грн. Постійні витрати на виробництво складають 900000 грн., змінні витрати – 1360000 грн. Рішення задачі виконати аналітичним і графічним методами.

Обговорення кейсового завдання 1. Визначити складові витрат, необхідних для реалізації обраного (попередній семестр) підприємницького проекту (таблиця). Визначити до якої групи витрат належать відповідні витрати (за зразком).

	За характером зв'язку з виробничим процесом		Залежно від зміни обсягу виробництва		За способом включення у собівартість продукції	
	поточні (операційні)	капітальні (інвестиційні)	Постійні	Змінні	Прямі	непрямі
1. Витрати на придбання ноутбука						
2. Амортизація ноутбука	Включатимуться у загально-господарські витрати		Не залежать від обсягу наданих послуг			
3. Заробітна плата водія	-					
4.						
5.						
6.						

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Критичний обсяг виробництва (точку безбитковості) знаходять за формулою:

$$N_{кр} = \frac{B_{ум.-пост}}{(Ц - B_{зм})}$$

де $B_{ум.-пост}$ — умовно-постійні витрати на виробництво продукції в розрахунковому році;

$Ц$ — ціна одиниці продукції, грн./од.;

$B_{зі}$ — змінні поточні витрати на виробництво одиниці продукції, грн/од.

Тема 9. Фінансові результати діяльності підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

- 9.1. Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.
- 9.2. Сутність, функції та значення прибутку, джерела його утворення.
- 9.3. Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.
- 9.4. Сутність рентабельності підприємства та моделі її оцінки (ROA, ROE, ROI).
- 9.5. Економічна сутність та застосування в аналізі діяльності підприємства показників EBIT та EBITDA.
- 9.6. Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку підприємства. Оцінка взаємозв'язку витрат, обсягу реалізації та прибутку (CVP-аналіз).
- 9.7. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінки.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фінансовий результат, прибуток, збитки, валовий прибуток, операційний прибуток, чистий прибуток, рентабельність.

Аудиторна робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Виконання студентами практичних завдань з питань теми заняття:

Завдання 1. На підставі наведеної вихідної інформації і відповідних економічних розрахунків визначити основні показники фінансових результатів діяльності підприємства (валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий прибуток). Розрахувати показники рентабельності продукції, рентабельності продаж.

Вихідні дані для розрахунку фінансових результатів діяльності підприємства, тис.грн.

Показники	2024
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	18191,7
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	15528,1
3. Валовий прибуток/збиток	???
4. Інші операційні доходи	3271,1
5. Адміністративні витрати	2088,5
6. Витрати на збут	489,7
7. Фінансовий результат від операційної діяльності, прибуток/збиток	???
8. Фінансові доходи	-
9. Фінансові витрати	9,7
10. Інші доходи	516,4
11. Інші фінансові витрати	236,5
12. Фінансовий результат до оподаткування, прибуток/збиток	???
13. Чистий фінансовий результат, прибуток/збиток	???

Завдання 2. Визначити валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування та кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства, якщо відомо, що чиста виручка від реалізації продукції становить 1500 тис. грн. Виробнича собівартість реалізованої продукції - 1260 тис. грн. Доходи від надання приміщень в оренду - 65 тис. грн. Загальногосподарські витрати підприємства становлять 130 тис. грн. Витрати, пов'язані зі збутом продукції - 95 тис. грн. Доходи від участі в капіталі - 43 тис. грн.

Завдання 3. Витрати на одну гривню продукції, реалізованої у звітному періоді, становлять 0,82 грн. У плановому році передбачається зниження витрат на одну гривню реалізованої продукції на 0,02 грн. У плановому періоді дохід від реалізації продукції у вільних відпускних цінах підприємства становитиме 2500 тис. грн. Розрахувати валовий і чистий прибуток від реалізації продукції.

Завдання 4. Власник компанії «Мрія» розглядає можливість введення нової виробничої лінії, що потребує 480 000 грн. на місяць витрат за оренду нового обладнання. Змінні витрати на одиницю продукції складають 80 грн. Ціна одного виробу в роздрібній торгівлі становить 280 грн. Розрахуйте: 1) скільки виробів необхідно продати для досягнення точки беззбитковості; 2) яким буде прибуток (збитки), якщо щомісячно виробляється і реалізується 2000 виробів; 3) скільки виробів необхідно продати для отримання прибутку обсягом 160000 грн.?

Методичні рекомендації до розв'язання завдань

Визначення чистого прибутку здійснюється у відповідності із Національним положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»¹. Узагальний алгоритм формування чистого прибутку наведено на рис. 1.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		
–		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		
=		
Валовий: прибуток/збиток		
+		
Інші операційні доходи		
–		
Адміністративні витрати	Витрати на збут	
Інші операційні витрати		
=		
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток / збиток		
+		
Дохід від участі в капіталі	Інші фінансові доходи	Інші доходи
–		
Фінансові витрати	Втрати від участі в капіталі	Інші витрати
=		
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток / збиток		
–		
Податок на прибуток		
=		
Чистий фінансовий результат: Прибуток/збиток		

Для оцінки абсолютного ефекту від господарської діяльності, відповідно до МСФЗ, використовуються комплексні аналітичні показники, що характеризують здатність підприємства покривати витрати і генерувати прибуток [4]:

– операційний прибуток (результати операційної діяльності до сплати відсотків за користування позиками та податків) – ЕВІТ (Earnings Before Interest and Taxes) – показник, близький до показника «Прибуток від продажів» українського звіту про фінансові результати; він використовується для оцінки суми доходу, що покриває заборгованість перед бюджетом (податку на прибуток) і кредиторами (в частині витрат з обслуговування боргу, що

¹ Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

відображаються у складі операційних витрат), достатнього для формування чистого прибутку і виплати дивідендів;

– прибуток до відрахування амортизації, виплати відсотків за користування позиками і податку на прибуток – ЕВІТДА (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) – відображає, наскільки прибуткова основна діяльність підприємства;

У загальному вигляді:

ЕВІТ = Валовий прибуток (с. 2100 Ф. № 2) – витрати на збут (рядок 2130 ф. № 2) – адміністративні витрати (рядок 2150 Ф. № 2)

ЕВІТДА обчислюється шляхом коригування чистого прибутку підприємства на суми відсотків до отримання /сплати, податку на прибуток, амортизації та інших позареалізаційних доходів і витрат:

ЕВІТДА = Фінрезультат до оподаткування (ряд. 2290/2295) + Фінансові витрати (ряд. 2250) – Фінансові доходи (ряд. 2220) + Амортизація (ряд. 2515).

Методика розрахунку показників рентабельності

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків форм фінансової звітності	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
Рентабельність активів за чистим прибутком	R _{акт.зв.д.}	Чистий прибуток / Активи	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 1, р. 1300 (початок року +кінець року, поділити на 2)	Скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	R _{в.к.}	Чистий прибуток / Власний капітал	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 1, р. 1495 (початок року +кінець року, поділити на 2)	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю власного капіталу	Збільшення
Рентабельність діяльності	R _{приб.р.}	Чистий прибуток реалізації / чистий дохід (виручка від реалізації)	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 2, р. 2000	Скільки припадає прибутку від реалізації на одиницю виручки	Збільшення
Рентабельність продукції	R _{витр}	Чистий прибуток / собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2, р. 2350 / Ф. № 2, р. 2050	Скільки прибутку від реалізації припадає на одиницю витрат на виготовлення і реалізацію продукції	Збільшення
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТ		ЕВІТ/ чистий дохід (виручка від реалізації)	(Ф. № 2 ряд. 2290/2295+ ряд. 2250 – ряд. 2220)/ Ф. № 2, р. 2000	відображає прибутковість компанії до сплати відсотків, податків	Збільшення
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТДА		(ЕВІТ +Амортизація)/ чистий дохід (виручка від реалізації)	(Ф. № 2 ряд. 2290/2295+ ряд. 2250 – ряд. 2220 + ряд. 2515)/ Ф. № 2, р. 2000	відображає прибутковість компанії до сплати відсотків, податків і амортизації	Збільшення

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є однією з форм оволодіння матеріалом із навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства». Виконання самостійної роботи дозволяє студентам розвивати самостійне мислення, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички в галузі екологічного управління.

Самостійна робота із навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства»

складається з різних індивідуальних завдань, що виконуються у межах годин, відведених для самостійної роботи навчальним планом. Студент *самостійно обирає види завдань*, залежно від цільової кількості балів

Завдання 1 (5 балів). Визначити фактори, що впливають на величину виробничої потужності підприємства (обраного Вами підприємницького проекту). Результати представити у наступній таблиці:

Фактор	Характеристика впливу	Напрями нарощування виробничої потужності
1.		
2.		
3.		
....		

Визначте можливі «вузькі місця» процесу виробництва (надання послуг) на підприємстві та запропонуйте шляхи їх ліквідації:

«вузькі місця»	Напрями ліквідації
.....
.....

Завдання 2 (5 балів).. Визначити складові основних засобів² (мінімум 7), необхідних для реалізації обраного підприємницького проекту (таблиця 1). Розрахувати річні суми амортизації, залишкову вартість та накопичену суму амортизації одного з об'єктів основного засобу (за власним вибором) підприємства різними методами.

Таблиця 1 Перелік основних засобів, необхідних для реалізації проекту

	Об'єкт основних засобів	Група ОЗ (за Податковим кодексом України)	Мінімально допустимі строки корисного використання об'єкта основних засобів (за Податковим кодексом України)	Орієнтовна вартість основного засобу, грн.	Який метод нарахування амортизації Ви рекомендуєте? Назвіть основні переваги
1.	<i>ноутбук</i>	<i>група 4 – машини та обладнання</i>	<i>5 років</i>	<i>35000</i>	<i>.....</i>
2.	<i>офісний стіл</i>	<i>11 - малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА³)</i>	<i>відсутній (за Податковим кодексом України), планується використовувати 5 років</i>	<i>6500</i>	<i>.....</i>
3.	<i>електрочайник</i>	<i>11 - малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА)</i>	<i>відсутній (за Податковим кодексом України), планується використовувати 2 роки</i>	<i>350</i>	<i>.....</i>
4.					

² Основні засоби (ОЗ) – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, **вартість яких перевищує 20000 грн.** і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) (пп.14.1.138 ст.14 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (ПКУ)).

³ Згідно 14.1.138 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) МНМА визнаються матеріальні активи, вартість яких **не перевищує 20000 гривень**. МНМА не є основними засобами у розумінні ПКУ. МНМА належать до 11 групи основних засобів та інших необоротних активів

5.					
...					
...					

Завдання 3 (10 балів). З відкритих джерел даних⁴ знайти фінансову звітність підприємства (Баланс та Звіт про фінансові результати), заповнити таблицю 1, на її основі розрахувати показники ефективності використання майна підприємства (таблиця 2). Зробити відповідні висновки

Таблиця 1. Динаміка та структура активів порівняльного аналітичного балансу підприємства

Статті активу	20__ р.		20__ р.		20__ р.		Темп росту 20__ р. до 20__ р., %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	
I. Необоротні активи у тому числі							
– основні засоби							
– нематеріальні активи							
II. Оборотні активи, у тому числі:							
– виробничі запаси							
– готова продукція							
– незавершене виробництво							
– товари							
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги							
– дебіторська заборгованість за розрахунками							
– грошові кошти в національній та іноземній валюті							
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття							
Баланс							

Таблиця 2 Динаміка показників ефективності активів підприємства

Показники	20__ р.	20__ р.	20__ р.	Темп росту 20__ р. до 20__ р., %
1. Вартість основних засобів на початок періоду, тис. грн.				
2. Вартість основних засобів на кінець періоду, тис. грн				
3. Сума нарахованого зносу, тис.грн.				
4. Коефіцієнт зносу основних засобів				
5. Коефіцієнт придатності основних засобів				
6. Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.				

⁴ Фінансову звітність можна знайти на офіційних сайтах акціонерних товариств, комунальних підприємств або на сайті <https://smida.gov.ua/db/emitent>

7. Чистий прибуток, тис. грн.				
8. Фондовіддача, грн.				
9. Фондомісткість, грн.				
10. Рентабельність/збитковість основних засобів,%				
11. Вартість оборотних активів на початок періоду, тис. грн.				
12. Вартість оборотних активів на кінець періоду, тис. грн.				
13. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.				
14. Коефіцієнт оборотності оборотних активів				
15. Рентабельність/збитковість оборотних активів,%				
16. Період обороту оборотних активів, днів				
17. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (обороті)				
18. Період погашення дебіторської заборгованості (днів)				
19. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (оборотів)				
20. Період погашення кредиторської заборгованості (днів)				

Завдання 4 (5 балів). За даними фінансової звітності підприємства (Баланс та Звіт про фінансові результати), на якому Ви проходили практики, заповнити таблицю 1, на її основі розрахувати показники рентабельності підприємства. Зробити відповідні висновки

Визначити показники рентабельності на основі показника ЕВІТ та ЕВІТДА (таблиця 2).

Таблиця 1 Динаміка показників рентабельності підприємства

Показники	20__р.	20__р.	20__р.	Темп росту 20__р. до 20__р., %
21. Чистий прибуток, тис. грн.				
22. Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн.				
23. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.				
24. Середньорічна вартість активів, тис.грн.				
25. Середньорічна вартість власного капіталу, тис.грн.				
26. Рентабельність капіталу (активів) , %				
27. Рентабельність власного капіталу , %				
28. Рентабельність продукції, %				
29. Рентабельність діяльності (продаж), %				

Таблиця 2 Динаміка показників ЕВІТ та ЕВІТДА підприємства

Показники	20__р.	20__р.	20__р.	Темп росту 20__р. до 20__р., %
Розрахунок показника ЕВІТ, тис.грн.:				
Фінансовий результат до оподаткування (ряд. 2290/2295)				
+ Фінансові витрати (ряд. 2250)				
– Фінансові доходи (ряд. 2220)				
Розрахунок показника ЕВІТДА, тис.грн.:				
показник ЕВІТ				
+ Амортизація (ряд. 2515)				
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТ				
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТДА				

Завдання 5 (10 балів). З відкритих джерел даних знайти фінансову звітність підприємства (Баланс та Звіт про фінансові результати), заповнити таблицю 1, на її основі розрахувати показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства підприємства (таблиця 2). Зробити відповідні висновки

Таблиця 1. Динаміка та структура пасивів порівняльного аналітичного балансу підприємства

Статті активу	20__ р.		20__ р.		20__ р.		Темп росту 20__р. до 20__р., %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	
I. Власний капітал, у тому числі:							
статутний капітал							
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
III. Поточні зобов'язання, – у тому числі:							
короткострокові кредити банків							
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги							
– поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом							
– IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття							
Баланс							

Завдання 6 (10 балів). З відкритих джерел даних знайти фінансову звітність підприємства (Баланс та Звіт про фінансові результати), проведіть порівняльну характеристику ймовірності банкрутства за трьома різними методиками та зробіть висновки.

Таблиця Порівняльна оцінка ймовірності банкрутства підприємства

Назва моделі	Математичний зміст моделі	Алгоритм розрахунку	Результати розрахунку			Характеристика фінансового стану
			202__р.	202__р.	202__р.	
1	2	3	4	5	6	7
.....						
.....						
.....						

Завдання 7 (5 балів). Визначте перелік розрахунків статей для обчислення собівартості товару/послуги в рамках обраного підприємницького проекту. (таблиця 3.) Зробіть приблизні розрахунки собівартості товару/послуги для умовного підприємницького проекту.

Статті калькуляції собівартості продукції (наприклад піцца «4 сири»)

Стаття калькуляції	Опис	Спосіб розрахунку
1. Сировина		
2.		
.....	

Завдання 8 (10 балів). Провести комплексний аналіз фінансового стану підприємства, обраного для дослідження. Розрахунки оформіть у вигляді таблиці 2. Зробіть висновки.

Таблиця 2. Зведена таблиця фінансових показників підприємства

№ з/п	Показник	Нормативне значення	На кінець року			Відхилення 201_ р. від 201_ р. (+/-)
			201_	201_	201_	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Аналіз майнового стану підприємства					
1.1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	зменшення				
1.2.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	збільшення				
1.3.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	повинен бути менше, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів				
2.	Аналіз ліквідності підприємства					
2.1.	Коефіцієнт покриття	>1				
2.2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6 - 0,8				
2.3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0 збільшення				
2.4.	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	>0 збільшення				
3.	Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства					
3.1.	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	>0,5				
3.2.	Коефіцієнт фінансування (Коефіцієнт фінансової стійкості)	<1 зменшення				
3.3.	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	>0,1				
3.4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0 збільшення				

4.	Аналіз ділової активності підприємства					
4.1.	Коефіцієнт оборотності оборотності активів	збільшення				
4.2.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення				
4.3.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільшення				
4.4.	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	зменшення				
4.5.	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	зменшення				
4.6.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	збільшення				
4.7.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	збільшення				
4.8.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	збільшення				
4.9.	Коефіцієнт оборотності активів	збільшення				

Завдання 9 (10 балів). Визначити тип фінансової стійкості досліджуваного підприємства. Розрахунки оформіть у вигляді таблиці 3. Зробіть висновки.

Таблиця 3. Визначення та аналіз типу фінансової стійкості підприємства (тис. грн)

№ з/п	Показник	20__ р.	20__ р..	20__ р.	Відхилення (+,-)	
					20__ р..	20__ р.
1	2	3	4	5	6	7
1.	Власний оборотний капітал					
2.	Довгострокові кредити банків					
3.	Короткострокові кредити банків					
4.	Запаси					
5.	Наявність власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків для формування запасів (п. 1 + п. 2)					
6.	Загальна величина джерел формування запасів (п. 1 + п. 2 + п. 3)					
7.	Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів (п. 1 - п. 4)					

8.	Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків для формування запасів (п. 5 - п. 4)					
9.	Надлишок (+), нестача (-) загальної величини джерел формування запасів (п. 6 - п. 4)					
10.	Тип фінансової стійкості					
11.	Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування (п. 1, або п. 5, або п. 6 ¹ ÷ п. 4)				*	*
12.	Надлишок (+), нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн (п. 7, або п. 8, або п. 9 ² ÷ п. 4)				*	*

Примітка: Показник 1 - якщо абсолютна фінансова стійкість; показник 5 - якщо нормально стійкий фінансовий стан; показник 6 – якщо нестійкий або кризовий фінансовий стан. Показник 7 - якщо абсолютна фінансова стійкість; показник 8 - якщо нормально стійкий фінансовий стан; показник 9 - якщо нестійкий або кризовий фінансовий стан.

*Відхилення показників 11, 12 визначається за умови однакового типу фінансової стійкості за два роки.

Завдання 10 (5 балів). Написання тез на наукову конференцію. Написання та подання тез на одну з конференцій, пов'язаною з тематикою дисципліни та освітньою програмою (пропозиції безкоштовних конференцій прикріплено в розділі «Самостійна робота студента» в Google класі). Для зарахування тез як самостійної роботи студента необхідно до завдання приєднати посилання на збірник/сертифікат про участь та публікацію (або скрін відповіді орг.комітету про прийняття тез доповідей до друку). Важливо - тези повинні бути якісними, пройти перевірку на дотримання академічної доброчесності.

Завдання 11. Участь в тренінгах. Здобувачу вищої освіти визнаються результати участі в тренінгах (у тому числі онлайн) за тематикою, пов'язаною з навчальною дисципліною, у порядку, визначеному Положенням про організацію освітнього процесу (за умови наявності сертифікату). Кількість зарахованих балів залежить від тематики та тривалості курсу (за погодженням з викладачем). Рекомендовані вебінари розміщені у Google класі «Економіка і фінанси підприємства» (код приєднання mky5xwe (1 група), go57cft (2 група)). Важливо: один і той самий курс може обрати лише 1 студент з групи. Для зарахування курсу як самостійної роботи здобувача необхідно до завдання приєднати сертифікат та скрін (скріни) особистого кабінету, що засвідчують проходження (прогрес) курсу.

Методичні рекомендації до розв'язання завдання 4:

Визначення чистого прибутку здійснюється у відповідності із Національним положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»⁵. Узагальний алгоритм формування чистого прибутку наведено на рис. 1.

⁵ Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		
–		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		
=		
Валовий: прибуток/збиток		
+		
Інші операційні доходи		
–		
Адміністративні витрати	Витрати на збут	
Інші операційні витрати		
=		
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток / збиток		
+		
Дохід від участі в капіталі	Інші фінансові доходи	Інші доходи
–		
Фінансові витрати	Втрати від участі в капіталі	Інші витрати
=		
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток / збиток		
–		
Податок на прибуток		
=		
Чистий фінансовий результат: Прибуток/збиток		

Для оцінки абсолютного ефекту від господарської діяльності, відповідно до МСФЗ, використовуються комплексні аналітичні показники, що характеризують здатність підприємства покривати витрати і генерувати прибуток [4]:

– операційний прибуток (результати операційної діяльності до сплати відсотків за користування позиками та податків) – ЕВІТ (Earnings Before Interest and Taxes) – показник, близький до показника «Прибуток від продажів» українського звіту про фінансові результати; він використовується для оцінки суми доходу, що покриває заборгованість перед бюджетом (податку на прибуток) і кредиторами (в частині витрат з обслуговування боргу, що відображаються у складі операційних витрат), достатнього для формування чистого прибутку і виплати дивідендів;

– прибуток до відрахування амортизації, виплати відсотків за користування позиками і податку на прибуток – ЕВІТДА (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) – відображає, наскільки прибуткова основна діяльність підприємства;

У загальному вигляді:

ЕВІТ = Валовий прибуток (с. 2100 Ф. № 2) – витрати на збут (рядок 2130 ф. № 2) – адміністративні витрати (рядок 2150 Ф. № 2)

ЕВІТДА обчислюється шляхом коригування чистого прибутку підприємства на суми відсотків до отримання /сплати, податку на прибуток, амортизації та інших позареалізаційних доходів і витрат:

ЕВІТДА = Фінрезультат до оподаткування (ряд. 2290/2295) + Фінансові витрати (ряд. 2250) – Фінансові доходи (ряд. 2220) + Амортизація (ряд. 2515).

Методика розрахунку показників рентабельності

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків форм фінансової звітності	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
Рентабельність активів за чистим прибутком	$R_{\text{акт.зв.д}}$	Чистий прибуток / Активи	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 1, р. 1300 (початок року + кінець року, поділити на 2)	Скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	$R_{\text{в.к}}$	Чистий прибуток / Власний капітал	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 1, р. 1495 (початок року + кінець року, поділити на 2)	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю власного капіталу	Збільшення
Рентабельність діяльності	$R_{\text{приб.р}}$	Чистий прибуток реалізації / чистий дохід (виручка від реалізації)	Ф. № 2, р. 2350 (або 2355) / Ф. № 2, р. 2000	Скільки припадає прибутку від реалізації на одиницю виручки	Збільшення
Рентабельність продукції	$R_{\text{витр}}$	Чистий прибуток / собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2, р. 2350 / Ф. № 2, р. 2050	Скільки прибутку від реалізації припадає на одиницю витрат на виготовлення і реалізацію продукції	Збільшення
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТ		ЕВІТ/ чистий дохід (виручка від реалізації)	(Ф. № 2 ряд. 2290/2295+ ряд. 2250 – ряд. 2220)/ Ф. № 2, р. 2000	відображає прибутковість компанії до сплати відсотків, податків	Збільшення
Рентабельність діяльності за показником ЕВІТДА		(ЕВІТ + Амортизація)/ чистий дохід (виручка від реалізації)	(Ф. № 2 ряд. 2290/2295+ ряд. 2250 – ряд. 2220 + ряд. 2515)/ Ф. № 2, р. 2000	відображає прибутковість компанії до сплати відсотків, податків і амортизації	Збільшення

Методичні рекомендації до розв'язання завдання 9

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні статей активу, згрупованих за ознакою ліквідності та розмічених в порядку зниження ліквідності, зі статтями пасиву, що групуються за ступенем терміновості погашення зобов'язань.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо

$$A_1 > P_1; A_2 > P_2; A_3 > P_3; A_4 \leq P_4$$

Перша група (A_1) – це *абсолютно ліквідні активи*, такі як готівка і короткострокові фінансові вкладення ($A_1 = \text{р. 220 ф.1} + \text{р.230 ф.1} + \text{р.2240 ф.1}$).

До другої групи (A_2) відносяться *швидко реалізовані активи*: дебіторська заборгованість та векселі отримані. ($A_2 = (\text{р. 130} + \text{р.140 р.} + \text{150} + \text{р.160} + \text{р. 170} + \text{р.180} + \text{р. 190} + \text{р.200} + \text{р.210}) \text{ ф.1}$).

До третьої групи – групи *повільно реалізованих активів* (A_3) належать виробничі запаси і незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи ($A_3 = (\text{р. 100} + \text{р.110 р.} + \text{120} + \text{р.250} + \text{р.270}) \text{ ф.1}$).

Четверта група (A_4) – це *важкореалізовані активи*, куди входять необоротні активи, які відбиті у першому розділі активу балансу ($A_4 = \text{р. 080 ф.1}$).

За настанням терміну оплати зобов'язання підприємства поділяють на чотири групи:

Найбільш термінові зобов'язання P_1 – це кредиторська заборгованість за придбані товари і

послуги ($\Pi_1 = p.530\text{ф.1}$).

Короткострокові зобов'язання Π_2 – це короткострокові позикові кошти, поточні зобов'язання у розрахунках та інші поточні зобов'язання. Крім того, сюди слід зарахувати також частину пасивів, поданих у другому розділі пасиву “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”, у частині сум, запланованих для виплати протягом 12 місяців, починаючи з дати упорядкування балансу або протягом операційного циклу, якщо він перевищує 12 місяців. Таке обмеження стосується і розділу 5 “Доходи майбутніх періодів” ($\Pi_2 = (p.640-p.380-p.480-p.530)\text{ф.1}$).

Довгострокові пасиви Π_3 – це довгострокові кредити банку і позики, а також статті другого і п'ятого розділів пасиву балансу, не віднесені до другої групи ($\Pi_3 = (p.480+p.430+p.630)\text{ ф.1}$).

Постійні пасиви Π_4 – власні джерела коштів, що знаходяться постійно в розпорядженні підприємства ($p.380\text{ ф.1}$).

Із метою визначення типу фінансової стійкості досліджуваного товариства використовується методика, що базується на розрахунку системи узагальнюючих показників забезпеченості запасів джерелами їх формування. Вона передбачає проведення розрахунків та оцінювання їх результатів у такій послідовності.

Перший етап. Визначення за даними ф. 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» підприємства показників вихідної інформації (табл. 2).

Таблиця 2. Вихідна інформація для визначення типу фінансової стійкості підприємства

Показник	Умовне позначення	Алгоритм розрахунку за даними ф. № 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» (рядки)
Власний оборотний капітал	V_{OK}	1495–1095
Довгострокові кредити банків	D_K	1510
Короткострокові кредити банків	K_K	1600
Запаси і поточні біологічні активи	Z	1100+1110

Другий етап. Розрахунок узагальнюючих показників, які характеризують наявність відповідних джерел формування запасів:

1. Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів:

$$H_B = V_{OK} \quad (3.1)$$

2. Наявність власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків для формування запасів: дорівнює сумі попереднього показника та довгострокових кредитів:

$$H_{BD} = H_B + D_K = V_{OK} + D_K \quad (3.2)$$

3. Наявність загальної величини джерел формування запасів (власного оборотного капіталу, довгострокових і короткострокових кредитів банків): дорівнює сумі попереднього показника та короткострокових кредитів:

$$H_{BDK} = H_{BD} + K_K = V_{OK} + D_K + K_K \quad (3.3)$$

Третій етап. Розрахунок показників забезпеченості запасів відповідними джерелами їх формування:

1. Надлишок (+), нестача (–) власного оборотного капіталу для формування запасів:

$$Z_B = H_B - Z = V_{OK} - Z \quad (3.4)$$

2. Надлишок (+), нестача (–) власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків для формування запасів:

$$Z_{BD} = H_{BD} - Z = (V_{OK} + D_K) - Z \quad (3.5)$$

3. Надлишок (+), нестача (–) загальної величини джерел формування запасів:

$$Z_{BDK} = H_{BDK} - Z = (V_{OK} + D_K + K_K) - Z \quad (3.6)$$

Розрахунок трьох показників забезпеченості запасів відповідними джерелами їх формування (Z_B , Z_{BD} , Z_{BDK}) дає змогу класифікувати типи фінансової стійкості досліджуваного товариства.

Четвертий етап. Визначення типу фінансової стійкості ПАТ «ДніпроАзот».

1. Абсолютна фінансова стійкість - власний оборотний капітал повністю покриває запаси - задається умовами:

$$\begin{cases} Z_B \geq 0 \\ Z_{ВД} \geq 0 \\ Z_{ВДК} \geq 0 \end{cases} \quad (3.7)$$

Абсолютна фінансова стійкість показує, що запаси повністю покриваються власним оборотним капіталом, а ПАТ «ДніпроАзот» взагалі або майже не залежить від кредитів банків. Така ситуація не завжди розглядається як оптимальна, тому що досліджуване товариство не використовує зовнішні джерела фінансування у своїй господарській діяльності.

2. Нормальна фінансова стійкість - запаси покриваються власним оборотним капіталом і довгостроковими кредитами банків - задається умовами:

$$\begin{cases} Z_B < 0 \\ Z_{ВД} \geq 0 \\ Z_{ВДК} \geq 0 \end{cases} \quad (3.8)$$

3. Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан - запаси покриваються власним оборотним капіталом, довгостроковими і короткостроковими кредитами банків - задається умовами:

$$\begin{cases} Z_B < 0 \\ Z_{ВД} < 0 \\ Z_{ВДК} \geq 0 \end{cases} \quad (3.9)$$

Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан характеризується порушеннями платіжної дисципліни, збоями в надходженні грошових коштів, зниженням прибутковості діяльності ПАТ «ДніпроАзот». При цьому фінансова стійкість вважається допустимою, якщо виконуються такі умови:

вартість виробничих запасів і готової продукції дорівнює або перевищує суму короткострокових кредитів банків та іншого позикового капіталу, який бере участь у формуванні запасів;

вартість незавершеного виробництва і витрат майбутніх періодів дорівнює або є меншою за суму власного оборотного капіталу.

За нестійкого (передкризового) фінансового стану зберігається можливість відновлення рівноваги платіжних засобів і платіжних зобов'язань за рахунок збільшення власного оборотного капіталу, а також додаткового залучення довгострокових кредитів банків.

4. Кризовий фінансовий стан - запаси не покриваються джерелами їх формування - задається умовами:

$$\begin{cases} Z_B < 0 \\ Z_{ВД} < 0 \\ Z_{ВДК} < 0 \end{cases} \quad (3.10)$$

Кризовий фінансовий стан характеризується наявністю простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості, нездатністю провести розрахунки у встановлені строки. За такої ситуації рівновага платіжного балансу забезпечується за рахунок прострочених платежів з оплати праці, кредитів банку, постачальникам, бюджету тощо. За систематичного повторення такого типу фінансової стійкості ПАТ «ДніпроАзот» загрожує банкрутство.

П'ятий етап. Розрахунок узагальнюючих показників, які характеризують динаміку фінансової стійкості.

1. Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування: визначається відношенням показника наявності відповідних джерел формування (що залежить від типу фінансової стійкості) до величини запасів.

Отже, в чисельнику: наявність власного оборотного капіталу (H_B) - якщо абсолютна фінансова стійкість; наявність власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків

(Н_{ВД}) - якщо нормально стійкий фінансовий стан; загальна величина джерел формування запасів (Н_{ВДК}) - якщо нестійкий або кризовий фінансовий стан.

2. Надлишок (+), нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн: визначається відношенням надлишку (+), нестачі (-) відповідних джерел формування (що залежить від типу фінансової стійкості) до величини запасів.

Отже, у чисельнику: надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу (З_В) - якщо абсолютна фінансова стійкість; надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу і довгострокових кредитів банків (З_{ВД}) - якщо нормально стійкий фінансовий стан; надлишок (+), нестача (-) загальної величини джерел формування запасів (З_{ВДК}) - якщо нестійкий або кризовий фінансовий стан.

Під час формулювання висновків за результатами визначення типу фінансової стійкості досліджуваного підприємства слід урахувувати, що вони стосуються лише проблеми забезпеченості запасів відповідними джерелами їх формування і не можуть розповсюджуватися на інші характеристики фінансового стану.

1.5. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену. Структура екзаменаційного білету включає два теоретичних питання та задачу.

1.5.1. Питання для підсумкового контролю

1. Підприємство як суб'єкт та об'єкт ринкових відносин.
2. Організаційно-економічні умови функціонування підприємств.
3. Зовнішнє середовище функціонування підприємства, його характеристика.
4. Види підприємств, їх класифікація.
5. Економічні особливості різних видів підприємств.
6. Напрями та види діяльності підприємства, права в питаннях планування та розвитку, залучення та використання ресурсів, розпорядження прибутком.
7. Поняття та склад економічних ресурсів підприємства.
8. Поняття ресурсного потенціалу підприємств.
9. Складові ресурсного потенціалу, їх взаємозв'язок та характеристика.
10. Сутність кадрового, фінансового, матеріального, репутаційного, інформаційного, управлінського, інвестиційного, інноваційного потенціалу підприємства.
11. Методичні засади оцінки ресурсного потенціалу підприємства.
12. Метод декомпозиції, метод експертної оцінки та метод вартісної оцінки в оцінюванні ресурсного потенціалу підприємства.
13. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на формування і використання потенціалу підприємства.
14. Основні напрями підвищення ефективності ресурсного потенціалу підприємства.
15. Зміст, завдання та місце виробничої програми в системі господарських планів підприємства.
16. Елементи формування виробничої програми підприємства.
17. Планування виробничої програми підприємства.
18. Маркетинговий аналіз як передумова формування програми випуску продукції.
19. Ресурсне забезпечення виробничої програми підприємства.
20. Поняття виробничої потужності підприємства.
21. Систематизація видів виробничої потужності підприємства.
22. Методичні засади визначення виробничої потужності підприємства.
23. Динамічні показники виробничої потужності. Баланс виробничої потужності підприємства.
24. Основні оціночні показники використання виробничих потужностей підприємства.
25. Ліквідація диспропорцій виробничих потужностей підрозділів підприємства. Визначення та усунення «вузьких місць».

26. Фактори, що впливають на ефективність використання виробничої потужності. Їх класифікація і характеристика.
27. Резерви зростання виробничої потужності підприємства.
28. Сутність активів підприємства та їх місце в системі ресурсного забезпечення діяльності. Класифікація активів підприємства.
29. Поняття, склад та класифікація необоротних активів підприємства.
30. Особливості необоротних активів підприємства як складової його ресурсів.
31. Сутність, класифікація та особливості відтворення основних засобів підприємства.
32. Амортизація як інструмент відтворення основних засобів та джерело формування фінансових ресурсів: поняття, методи нарахування.
33. Методичні інструменти оцінки стану, руху та ефективності використання основних засобів підприємства.
34. Нематеріальні активи підприємства: сутність, класифікація, призначення, особливості формування та відтворення.
35. Оборотні активи підприємства: економічна сутність та класифікація. Поняття та особливості кругообороту оборотних активів підприємства.
36. Сутність та методика оцінки виробничого, операційного і фінансового циклів підприємства.
37. Запаси як складова ресурсного забезпечення підприємства: сутність, класифікація, види вартості та методи оцінювання вибуття.
38. Дебіторська заборгованість підприємства як складова економічних ресурсів підприємства: сутність, склад, види вартості, призначення та класифікація.
39. Сутність і класифікація грошових активів підприємства та їх еквівалентів.
40. Методичні інструменти аналізу оборотних активів підприємства. Резерви прискорення оборотності активів підприємства.
41. Цифровізація управління необоротними та оборотними активами підприємства.
42. Трудові ресурси підприємства та характеристика їх видів.
43. Принципи і завдання формування трудових ресурсів в умовах ринкової економіки.
44. Фактори, що впливають на формування трудових ресурсів.
45. Продуктивність праці: поняття і види. Фактори, що впливають на продуктивність праці та їх класифікація.
46. Основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів підприємства.
47. Форми мотивації праці робітників.
48. Форми і системи оплати праці на підприємстві.
49. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві.
50. Сутність контрактної форми оплати праці.
51. Форми додаткової заробітної плати, особливості їх застосування на підприємствах з різними формами власності.
52. Форми та системи преміювання. Соціальні виплати та пільги як стимулюючий фактор продуктивності.
53. Сучасні системи оплати праці.
54. Фінансові ресурси підприємства: сутність, склад, класифікація та джерела формування.
55. Місце фінансових ресурсів у складі ресурсів підприємства.
56. Капітал як складова ресурсів підприємства: характеристика сутності з позицій різних підходів та принципи його формування.
57. Класифікація капіталу підприємства.
58. Власний капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості. Особливості формування залежно від основних характеристик підприємства.
59. Позиковий капітал підприємства: сутність, склад, класифікація, функції, відмітні особливості. Особливості формування залежно від основних характеристик підприємства.
60. Кредитування як механізм формування позикового капіталу підприємства: поняття,

принципи, завдання. Особливості, форми та інструменти банківського і небанківського кредитування підприємства.

61. Поняття структури та вартості капіталу підприємства. Методичні підходи до оцінки ефекту фінансового важеля та середньозваженої вартості капіталу підприємства.

62. Методичні інструменти аналізу капіталу підприємства: поняття, завдання, етапи та основні методи. Резерви зростання капіталу підприємства.

63. Характеристика витрат, їх роль та класифікація. Поточні та капітальні витрати підприємства.

64. Поняття собівартості продукції. Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення. Калькулювання собівартості продукції.

65. Вибір калькуляційних одиниць. Калькулювання повних витрат на виробництво продукції та послуг. Методи калькулювання собівартості.

66. Методичні інструменти аналізу поточних витрат підприємства.

67. Зміст і механізм дій виробничого левериджу.

68. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства.

69. Шляхи раціоналізації складу витрат підприємства. Резерви раціоналізації поточних витрат підприємства.

70. Доходи підприємства в системі економічних показників його діяльності. Класифікація доходів підприємства.

71. Сутність, механізм формування доходів від операційної діяльності підприємства. Фактори, що впливають на доходи від операційної діяльності.

72. Цінова політика підприємства як фактор формування його доходів від реалізації продукції: сутність та етапи розроблення. Характеристика ціноутворюючих факторів. Методи ціноутворення. Напрями забезпечення ефективності цінової політики.

73. Методичні інструменти та послідовність аналізу доходів підприємства.

74. Планування доходів підприємства: поняття, завдання і послідовність.

75. Поняття та класифікація резервів зростання доходів підприємства.

76. Поняття, види та класифікація фінансових результатів діяльності підприємства.

77. Місце прибутку в системі економічних показників діяльності підприємства. Сутність, функції та значення прибутку, джерела його утворення.

78. Механізм формування чистого прибутку підприємства у взаємозв'язку з основними видами його діяльності.

79. Економічна сутність та застосування в аналізі діяльності підприємства показників ЕВІТ та ЕВІТДА. Сутність рентабельності підприємства та моделі її оцінки (ROA, ROE, ROI)

80. Методичні інструменти та послідовність аналізу прибутку підприємства.

81. Оцінка взаємозв'язку витрат, обсягу реалізації та прибутку (CVP-аналіз).

82. Обґрунтування прибутку на плановий період: завдання та методичний інструментарій.

83. Резерви зростання прибутку підприємства: поняття, класифікація, методика оцінки.

84. Використання чистого прибутку підприємства.

85. Поняття фінансово-майнового стану підприємства, мета і завдання його дослідження. Основні елементи, що визначають фінансово-майновий стан підприємства.

86. Поняття та методи оцінки фінансово-майнового стану підприємства.

87. Сутність понять ліквідності та платоспроможності підприємства. Показники оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства.

88. Сутність поняття фінансової стійкості підприємства. Класифікація фінансової стійкості підприємства. Показники оцінки фінансової стійкості підприємства.

89. Показники оцінки рентабельності діяльності підприємства.

90. Показники оцінки ділової активності підприємства.

91. оцінювання фінансово-майнового стану підприємства.

92. Інтегральна оцінка фінансово-майнового стану підприємства.

93. Сутність і фази розгортання кризи. Фактори, що обумовлюють виникнення кризи.

94. Фінансово-економічні передумови та наслідки виникнення ситуації банкрутства.

95. Методичні підходи до визначення ймовірності кризи на підприємстві.

96. Інститут банкрутства: сутність, цілі та завдання.

97. Черговість задоволення вимог кредиторів у процесі ліквідаційної процедури.
98. Цілі та форми санації. Відмітні особливості досудової та судової санації (фінансового оздоровлення). Зміст плану санації. Класифікація санаційних заходів.
99. Генезис формування та сучасне розуміння економічної безпеки підприємств, її місце і роль в системі управління підприємством.
100. Методи моніторингу економічної безпеки підприємства. Механізми забезпечення економічної безпеки підприємства.

1.5.2 Приклад екзаменційного білету

1. Підприємство як статутний суб'єкт господарювання, основні ознаки, функції та напрями діяльності підприємства.
2. Сутність, значення, види, механізм утворення та розподілу прибутку.
3. Задача. Виробнича потужність підприємства на початок планового періоду становила 4500 млн. грн. Реконструкція, що завершиться 1.06.05., збільшить виробничу потужність на 600 млн. грн. Планується вибуття зношених основних фондів з 15.10.05., що зменшить потужність на 150 млн. грн. Коефіцієнт використання виробничої потужності – 0,91.
Визначити середньорічну та вихідну виробничу потужність, а також можливий випуск продукції.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування студентам балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рис.

Рис. 2.1. Схема нарахування балів студентам за результатами навчання

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства», обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» передбачено проведення 4

лекційних заняття за заочною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій			
			1	2	3	4
1.	Заочна	4	1,3	1,2	1,3	1,2

2.3. З навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства» передбачено проведення 3 семінарських занять за заочною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

Розподіл балів за самостійну роботу з навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства»

№ з/п	Завдання	Усього балів
1.	Максимальна кількість балів за завдання 1,2,4,7,10	5
2.	Максимальна кількість балів за завдання 3,5, 6, 8, 9	10
4.	Участь у тренінгах (за умови наявності сертифікату)	Кількість зарахованих балів залежить від тематики та тривалості курсу
	Усього балів	40

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену з навчальної дисципліни «Економіка і фінанси підприємства», студент заочної форми навчання може максимально одержати 30 балів. Шкала визначення кількості балів та критерії оцінювання знань студентів за результатами семестрового контролю, подана у табл. 4.8 Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

3. Рекомендовані джерела

3.1. Основні джерела

1. Блонська В.І. Економіка підприємства: теорія і практикум : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів галузі знань «Економіка та підприємництво» / В.І. Блонська [та 8 інших] ; за редакцією Н.Г. Міценко, О.І. Яценко ; Укоопспілка. Львів: Видавництво «Магнолія 2006», 2019. 688 с.

2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор -Видавництво, 2016. 378 с.

3. Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2020. 215 с.

4. Економіка підприємства: підручник / І. Г. Волинець, Л. С. Громко, В. Л. Загоруйко та ін. ; за заг. ред. Л. Г. Липич ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 768 с.
5. Економіка підприємства : навч. посіб. / Н. Б. Юрченко, Р. С. Кравчук, І. Б. Запужляк, І. І. Василик. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. 377 с.
6. Економіка підприємства. Теорія : навчальний посібник / В.І. Захарченко, М.М. Меркулов, О.В. Балахонова ; Міністерство освіти і науки України, Одеський національний політехнічний університет імені І. Мечникова, Одеський національний політехнічний університет, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Львів: Видавництво «Магнолія 2016», 2019. 323 с.
7. Економіка підприємства: навчальний посібник / укладачі: Н.В. Романченко, Т.В. Кожемякіна, К.В. Пічик ; Національний університет "Києво-Могилянська академія". Київ: НаУкма, 2018. 302 с
8. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання спеціальності 051 «Економіка» / П.М. Коюда, О.В. Степанова ; Міністерство освіти і науки України, Харківський національний університет радіоелектроніки. Харків. ХНУРЕ. Частина 2. 2018. 192 с.
9. Економіка підприємства: теорія і практикум : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів галузі знань «Економіка та підприємництво» / В.І. Блонська [та 8 інших] ; за редакцією Н.Г. Міценко, О.І. Яценко ; Укоопспілка. Льві: Видавництво «Магнолія 2006», 2019. 688 с.
10. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб / За заг. ред. д.е.н. Н. В. Сментини. К: ФОП Гуляєва В.М, 2019. 320 с.
11. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с
12. Економіка підприємства / Л.Л. Лазебник, В.В. Гурочкіна, Л.В. Слюсарєва та ін.; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 426 с
13. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.
14. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.І. Лисак, Л.О. Андрєєва, Л.О.Болтянська. Мелітополь: Люкс, 2020. 272 с.
15. Економіка та фінанси підприємства: конспект лекцій : навчальний посібник для студентів спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-професійних програм «Менеджмент і бізнес-адміністрування», «Менеджмент інвестицій та інновацій», «Менеджмент міжнародного бізнесу», «Логістика» першого бакалаврського рівня вищої освіти / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад. О. В. Гук. Електронні текстові дані (1 файл: 2,44 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 166 с.
16. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник до виконання практичних занять та реферату [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. денної та заочної форм навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка і бізнес» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: М. В. Шашина. С. О. Тульчинська Електронні текстові дані (1 файл: 208 Кбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 70 с.
17. Захарченко В.І., Меркулов М.М., Балахонова О.В. Економіка підприємства. Теорія : навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Одеський національний політехнічний університет імені І. Мечникова, Одеський національний політехнічний університет, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Львів: Видавництво «Магнолія 2016», 2019. 323 с.
18. Іванілов О. С. Економіка підприємства: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
19. Куцик В. І., Кузьма Х. В. Економіка підприємства: конспект лекцій. Львів : видавництво Львівського торговельно-економічного університету. 2022. 252 с
20. Марусяк Н.Л. Фінанси підприємства: навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці:Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019. 131 с.

21. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства: навчальний посібник. 3-тє вид. перероб. К.: Каравела, 2022. 320 с.
22. Основи підприємницької діяльності : підручник / за редакцією д.е.н., проф. В. М. Марченко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.
23. Основи підприємницької діяльності: конспект лекцій : навч. посіб. для студ. денної та заочної форм навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка бізнес-підприємства» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С.В. Поліщук, О.П. Кавтиш. Електронні текстові данні (1 файл: __ Кбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 153 с.
24. Петрович Й. М. Створення і функціонування суб'єктів підприємництва : навч. посіб. К. : Ліра-К, 2015. 256 с.
25. Рудюк Л. В. та ін. Фінанси підприємств : навч. посіб. / за наук. ред. О. В. Захарчука. Київ, УН-т «Україна», 2021. 288 с.
26. Фінанси підприємств: розрахункова робота: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за освіт. програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: О. В. Костюнік, С. О. Тульчинська, О. С. Солосіч. Електрон. текст. дані (1 файл). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 51 с.
27. Фінанси підприємств: підручник. К.: Видавничий дім «Кондор»,. 2020. 340 с.\.
28. Шарко М.В., Мешкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навчальний посібник. 2024. 436 с.

3.2. Допоміжні джерела

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
4. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A>
5. Про затвердження Порядку проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара: Наказ Міністерства Фінансів України від 14.07.2016 № 616. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16#Text>
6. Про затвердження Порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства: Наказ Міністерства Юстиції України від 10.09.2020 № 3105/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0872-20#Text>
7. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
8. Критичний аналіз методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. URL: https://pravojustice.eu/storage/app/media/critical_analysis_methodological_recommendations.pdf
9. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=111503bd-ca7f-4dee-b07c-cb6c2aa28e03&title=MetodichniRekomendatsiiSchodoViiavlenniaOznakNeplatospromozhnost>
10. Хома І.Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 503 с.

11. Черевко О.В. Управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання : обліково-аналітичне забезпечення : монографія / Черевко О.В., Мігус І.П. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. Черкаси, 2019. 198 с.

12. Пунда О.О., Арзянцева Д.А., Захаркевич Н.П. Теоретична сутність та компонентна структура інтелектуального капіталу підприємства. *Наука технології інновації*. № 3 (19)/2021. С. 10-19.

13. Арзянцева Д.А., Пунда О.О. Особливості застосування процедури банкрутства у період дії воєнного стану. *Збірник наукових праць. «Приватне право і підприємництво»*. 2023. Випуск 23. С.228-234. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23.27>

14. Арзянцева Д.А., Пунда О.О. Арбітражний керуючий як суб'єкт забезпечення таємниці в процесі провадження у справі про банкрутство. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Право»*. 2023. №11 (25). С. 193- 202. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-11\(25\)-193-202](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-11(25)-193-202).

15. Арзянцева Д.А., Захаркевич Н.П., Іжевський П.Г., Крушинська А.В. Використання штучного інтелекту в процесі ухвалення управлінських рішень на підприємстві. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 6(34). С.713-25 <http://repository.vsau.org/getfile.php/36712.pdf>

16. Arziantseva, D.A., Krushinska, A.V., Zakharkevych, N.P., Modern Tools for Planning Manager's Working Time in the Context of the Digital Economy. *SCIENTIFIC JOURNAL HE-SS in Ostroleka*. 2024. No. 4 (55). pp. 11-23 URL: <https://ojs.wsa.edu.pl/index.php/sj-economics/article/view/663>

17. Арзянцева Д.А., Захаркевич Н.П. Екосистемний концепт забезпечення розвитку суб'єктів господарювання на засадах концепції «Індустрія 4.0». *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики*: Матеріали дванадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 8 вересня 2023 р. Одеса: ОНЕУ, 2023. С. 92-94

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Prometheus. URL: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/kubernetes-basics/>
2. EdEra. URL: <https://ed-era.com/>
3. YouControl - українська аналітична онлайн-система для бізнесової аналітики. URL: <https://youcontrol.com.ua/>
4. Опендатабот – дані бізнесу. URL: <https://opendatabot.ua/>
5. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: <https://www.smida.gov.ua/>
6. Веб-портал Eurostat - European Commission. URL: <http://ec.europa.eu>
7. YEP Incubator. URL: <https://www.yepworld.org/>
8. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/>
9. Дія.Бізнес Старт. URL: <https://business.dii.gov.ua/>
10. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua>
11. Business Model Canvas Template. URL: <https://www.altexsoft.com/business-model-canvas-template-online/>